

ОРГАНІЗАЦІЯ КУРОРТНОЇ СПРАВИ

УДК 615.83 (035)

Л.Д. ТОНДІЙ, І.В. КАС

ПРО СЬОГОДЕННЯ ФІЗІОТЕРАПІЇ: ШКОЛИ, ЗАДАЧІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

...Фізіотерапія представляє собою чудесне поєднання двох основних чинників та шляхів оздоровлення населення - лікувального і профілактичного.

М.О. Семашко

Одним із важливих розділів вітчизняної медицини є фізіотерапія. Наша країна надзвичайно багата природними лікувальними чинниками, а також досвідом їх використання для лікування та профілактики. Вчені України приклали багато зусиль, щоб наша країна стала однією з провідних у використанні штучних (преформованих) та природних фізичних чинників. Про це свідчить формування та успішна діяльність ряду українських фізіотерапевтичних шкіл. Це кримська фізіотерапевтична школа на чолі з основоположником української фізіотерапії проф. О.Е. Щербак. Всесвітньо відомі роботи в області лікування електричним струмом, електричними полями, морем, піском, кліматом виконані представниками цієї школи (О.Е. Щербак, Л.А. Куніцина, В.О. Ежова, С.С. Солдатченко, М.М. Богданов, М.М. Каладзе, М.П. Дриневський, В.О. Поберська, Т.Ф. Голубева та інші).

Загальновідома Одеська фізіотерапевтична школа, яка зробила неоцінний внесок в розвиток вітчизняної курортології, в лікування грязями, у вивчення та впровадження таких фізичних методів як ультразвук, електрофорез медикаментів, лазерне випромінювання, у вивчення дії мінеральних вод України. Вченими цієї школи детально відпрацьовані принципи курортного етапу реабілітації (О.О. Мочутковський, М.С. Біленький, Г.О. Горчакова, В.В. Ленц, М.А. Ясиновський, Д.Ф. Ліщинський, Л.О. Серебряна, Л.Е. Міхно, А.Г. Литвиненко, Й.Л. Пшетаковський, К.Д. Бабов, Т.А. Золотарьова, Т.В. Богатирьова та інші).

Визначні заслуги Київської фізіотерапевтичної школи: її представники відпрацьовали питання організаційно-методичного напрямку. Розроблене теоретичне підґрунтя сучасної стратегії фізіотерапії та реабілітації - принцип багаторівневого системного впливу фізичними чинниками (І.З. Самосюк та учні). Кияни заклали основи пунктурної фізіотерапії, поглиблено вивчили механізми дії таких чинників, як індуктотермія, статична електрика, міліметрові хвилі, штучні азотні ванни та ін. (О.Р. Киричинський, В.В. Оржешковський, І.З. Самосюк, М.В. Лобода, Е.О. Колесник, С.А. Волков, В.П. Лисенюк, Н.М. Колбун, С.Т. Зубкова, О.Д. Володимирів, Л.І. Фісенко та інші).

Харківській фізіотерапевтичній школі належить пріоритет у вивченні дії сучасних фізичних чинників на фізіологічні міри захисту організму. Дослідженнями учених доказана можливість підвищення лікувальних властивостей столово-лікувальних мінеральних вод, розширення показів до лікування фізичними чинниками захворювань щитоподібної залози, про використання курортного лікування в онкологічних хворих, про особливості дії фізичних чинників на різних етапах реабілітації чорнобильців. Роботи харків'ян також присвячені особливостям терапії вагітних з фетоплацентарною недостатністю. Вивчені можливості гальванізації, створені нові методики електрофорезу бета-блокаторів, гангліоблокаторів, антиоксидантів. Створений новий напрямок світлолікування гіпервисокочастотним випромінюванням. Проведені дослідження дії поляризованого світла, віброакустичної дії та ін. (Г.Л. Каневський, Л.Г. Шиганова, Л.Д. Тондій, Л.О. Дробітько, Л.Я. Васильєва-Линецькая, О.М. Роздільська, В.І. Маколінець, В.О. Журавльов, О.М. Нечипуренко та інші).

Значна роль у розвитку фізіотерапії належить медицині Південної залізниці. Враховуючи специфіку праці залізничників, фізіотерапевтами дороги сумісно з вченими ХМАПО створені та впроваджені нові методики лікування залізничників за допомогою магнітофорезу, електрофорезу, використання інфітатерапії, які підтверджені патентами України.

Запропоновані нові методики електросон-електрофорезу седативних препаратів, нові методики електростимуляції у тих, хто переніс оперативні втручання на хребті, новітні методи пелюдолікування, методики імпульсної дії дециметровхвильовим випромінюванням, лікування

міліметровими хвилями захворювань серцево-судинної та нервової систем. Розширені можливості водобальнеолікування, фітотерапії, ароматерапії.

Новітні методики передані та впроваджені в лікарнях Південної залізниці, ЦКЛ "Укрзалізниці", в санаторій ім. Гоголя м. Миргород.

Широко відомі Прикарпатські бальнеологічні школи - Трускавецька та Моршинська. Трускавчанам ми зобов'язані широким впровадженням в лікування та профілактику такої перлини серед мінеральних вод, як Нафтуся. У співтоваристві з киянами, ученими Львова представники Трускавця відпрацювали лікувальні методики питного лікування всіх захворювань шлунково-кишкового шляху, хвороб обміну. Трускавчани одні з перших в нашій країні обґрунтували доцільність використання своїх вод в оздоровленні урологічних хворих.

Вчені та лікарі, що представляють цю школу, в наше сьогодення займаються проблемою використання мінеральних вод для підвищення загальної резистентності та корекції порушених реакцій адаптації при різних захворюваннях у чорнобильців (С.В. Івасівка, І.Л. Попович, Б.І. Аксентійчук, І.С. Флюнт, І.В. Ніцета, О.Р. Зав'ялова, О.І. Чебаненко та інші).

Багаторічна історія Моршинської бальнеологічної школи пов'язана з обґрунтуванням лікувальної дії знаменитої ропи та мінеральних вод даного регіону.

Можливість транспортування ропи та розведення її до необхідних лікувальних рівнів мінералізації сприяло організації Науково-виробничого підприємства Винахідницького Центру "Джерело-автоматика", яке створило унікальні бювети-фітобари. Останні дозволяють проводити лікування моршинською ропою та іншими мінеральними водами у всіх куточках країни. Дослідженнями вчених Івано-Франківської медичної академії, лікарями Моршина доказана доцільність лікування хвороб обміну, печінки, шлунку, кишківника мінеральними водами Моршину (В.М. Міщук, І.М. Варивода, Е.М. Нейко, Н.М. Середюк та ін.).

Закарпатська курортно-бальнеологічна школа має також глибокі корені: десять її лікувально-оздоровчих зон успішно виконують свої оздоровчі функції. Перші відомості про лікувальні можливості мінеральних вод Карпатських гір відносяться до другої половини ХІІ ст. Розквіт школи - друга половина ХХ ст., коли був створений Ужгородський філіал Одеського НДІ курортології, а пізніше - науково-практичне об'єднання „Реабілітація”. Представниками школи було вивчено склад більшості із 400 виходів з надр землі води. Дякуючи вченим цієї школи, такі води, як "Лужанська", "Поляна Квасова", "Поляна Купель" стали всесвітньовідомими.

Вченими школи створений новий напрямок в лікувальній медицині - спелеотерапію (галотерапію). Обґрунтована доцільність оздоровлення в санаторіях цього регіону хворих з захворюваннями шлунково-кишкового шляху, печінки, серцево-судинної патології. Тут вперше на Україні проведені теоретично-практичні дослідження математичної функціонально-діагностичної П-вимірної моделі станів організму (О.М. Торохтін). Тут відпрацьовані моделі санаторно-курортної реабілітації (М.Д. Торохтін, І.С. Лемко, М.П. Лендєл, Л.П. Киртич, Т.О. Задорожна, П.П. Добра, О.М. Торохтін, М.М. Данилаш, М.И. Завадяк та інші).

Таким чином вітчизняна фізіотерапія має міцну науково-практичну базу. Свідченням цього є наявність Українського НДІ медичної реабілітації та курортології (м. Одеса), Кримського НДІ фізіотерапії та кліматології (м. Ялта), Українського НДІ дитячої курортології та фізіотерапії (м. Євпаторія), кафедр фізіотерапії в Києві, Харкові, Одесі, Сімферополі, Євпаторії, Трускавці, де готують спеціалістів-фізіотерапевтів, очолюють наукові напрямки українських шкіл, приймають участь в їх роботі.

Міцна лікувальна база у фізіотерапевтів та курортологів нашої країни. Це приблизно 3048 посад лікарів-фізіотерапевтів, 5500 фізіотерапевтичних кабінетів та відділень.

Впроваджується фізіотерапія в практику сімейної медицини. В системі вищої школи ведеться спеціалізація по фізіотерапії, тематичне удосконалення, готуються аспіранти, магістри, клінічні ординатори.

Десять відсотків діяльності фізіотерапевтів складають міроприємства в реабілітації.

В подальшому розвитку фізіотерапії в нашій країні слід орієнтуватися на наступні особливості дії фізичних чинників:

- лікувальні фізичні чинники (ЛФЧ) володіють поліфункціональним системним характером дії;
- тільки ЛФЧ можуть одночасно стимулювати кілька механізмів компенсації;
- ЛФЧ діють на нервово-психічний статус, тих, кого реабілітують, діють на їх вольові якості;

- в процесі реабілітації настає не тільки нормалізація чи компенсація порушень функцій, але і покращення стану внутрішніх органів та стан всього організму;
- при необхідності використовують фізико-медикаментозні комплекси, що зменшують побічну дію ліків, має місце потенціювання дії медикаментів.

Важливим є доказ, що ЛФЧ одночасно діють на патогенетичні ланки захворювання, так і стимулюють фізичні міри захисту організму. Мається на увазі стимуляція виробітку гуморальних речовин різного призначення -антимікробного, антивірусного - лізоцим, інтерферон, церулоплазмін; регулюючих функцію судин (адреналін, кініні, простагландини, тромбосани). Це включення антиоксидантної реакції, реакції протискивання крові, мобілізація стрес-лімітуючої системи, стрес-протекторної, детоксикаційної системи організму. Це мобілізація фагоцитозу при необхідності, та імунної системи. При цьому іде становлення фізіологічних реакцій адаптації, включаються чи активізуються механізми саногенезу - реституція, регенерація, компенсація та імунітет.

Сучасна фізіотерапія чітко визначає дію своїх чинників не-органоспецифічного напрямку (при синдромах болю, запалення, інтоксикації, порушення метаболізму, дистрофії, імунної дисфункції, гіпоксії та ін.) Досягненням сучасної фізіотерапії слід рахувати визначення високо специфічних методів лікування-органоспецифічної дії окремих фізичних чинників. Наприклад, для лікування захворювань центральної нервової системи - ефективно використання ЛФЧ при астенодепресивному, астено-невротичному, енцефалопатичному, невропатичному синдромах, синдромі хронічної втоми і т.д.

Якщо визначити можливості використання методів фізіотерапії з метою лікування чи профілактики, то слід мати на увазі протибольову дію, протизапальну, протинабрякову, гіпосенсибілізуючу, трофіко-регенеративну, бактерицидну, бактеристатичну, імунокорегуючу дію та можливість стимуляції захисних сил організму.

Заслугою вітчизняних вчених є розробка нових методів лікування, які успішно доповнюють класичні методи або їх заміняють. Це методи лазеротерапії, віброакустичної дії, озонотерапії, оротерапії, інформаційно-резонансної терапії, галотерапії, а також нових комбінацій чинників (І.П.Шмакова, М.Д. Торохтін М.Н., Колбун, В.А. Березовський, О.М. Роздільська, Л.Я.Васильова-Лінецька, В.П. Попов, В.І. Маколінець, І.М. Шувалова та інші.)

Накопичений досвід дозволяє сьогодні використовувати ЛФЧ на всіх етапах лікування, починаючи від невідкладних станів та закінчуючи первинною та вторинною профілактикою.

Фізіотерапевтична служба України зараз забезпечується необхідними лікувальними апаратами вітчизняного виробництва. Серед піонерів науково-методичний центр «Медичні інноваційні технології» (м. Київ). Працюють конструкторські бюро в м. Харкові, Хмельницьку, Одесі, Черкасах та ін.

Провідну роль в подальшому розвитку фізіотерапії на Україні відіграє Всеукраїнська Асоціація фізіотерапевтів та курортологів (президент - проф. М.В. Лобода). Особливо активно співпрацює з Асоціацією "Укрпрофоздоровниця". В санаторіях оздоровлюють хворих більш ніж у 20 нозологічних напрямках. Це 5500 ліжок, 96 відділень. Це - 45 тисяч оздоровлених, серед яких і ті, що перенесли інфаркт міокарду та інсульт. Успішно реалізується новий напрямок в курортології - відновлюване лікування, при якому обов'язково застосовуються ЛФЧ як природного так і преформованого походження, перспективний подальший розвиток фізіотерапії в нашій країні. Можливо визначити конкретні задачі, вирішення яких буде позитивно впливати на ефективність лікування та проведення профілактичних міроприємств.

Враховуючи досягнення у вивченні механізмів дії на організм фізичних чинників, досвід, набутий практиками, можна визначити такі можливості фізіотерапії:

1) розширення кола показників для використання фізичних чинників в лікуванні імунодефіциту різного походження, онкологічних захворювань, хвороб крові (анемій), очних хвороб, тяжких захворювань периферичної нервової системи, під час гострого перебігу інфаркту міокарда, панкреатиту тощо;

2) використання фізичних чинників для стимуляції фізіологічних механізмів захисту організму, механізмів саногенезу (реституції, регенерації, компенсації, імунітету), особливо у хворих з хронічним, рецидивуючим перебігом захворювань;

3) призначення фізико-медикаментозних чи медикаментозно-фізичних лікувальних комплексів, враховуючи, що таке поєднання потенціює терапевтичну дію компонентів комплексу, зменшує побічну дію ліків, пролонгує час дії на патологічний процес;

4) більш широке використання можливостей інформаційно-резонансної дії фізичних чинників у малих та дуже малих дозах енергії (магнітні поля, міліметрові хвилі, лазерне низькоінтенсивне випромінювання, вплив ароматичних речовин та інші);

5) розширення використання можливостей пунктурної фізіотерапії, враховуючи одержання як локальних проявів, так і загальної дії на весь організм в цілому;

6) використання цілеспрямованої дії окремих фізичних чинників на певні патогенетичні прояви захворювань чи порушень. Маються на увазі запалення та його компоненти, дистрофічно-дегенеративні зміни в імунному гомеостазі, корекція катаболічних чи анаболічних станів, знеболювання гострого, під гострого чи хронічного синдрому болю;

7) перспективним є використання фізичних методів лікування при невідкладних станах, в умовах надзвичайних ситуацій (як стрес-лімітуюча терапія). Певний досвід такого використання фізіотерапії мають лікарні невідкладної та швидкої допомоги м. Харкова, медики Києва;

8) в останнє десятиріччя активніше почали використовувати енергію фізичних чинників з діагностичною метою. Це методики тепло бачення, ультразвукової діагностики, лазерної діагностики, електродіагностики. Розвиток цих напрямів є перспективним, тим більше, що частіше це не інвазивні методики дослідження.

Резюме: подані дані про сьогодення фізіотерапії в нашій країні: її школи, досягнення в області використання курортних та штучних фізичних чинників, значення для медичної реабілітації. Вказані можливості використання фізичних чинників для подальшої перспективи та розвитку фізіотерапії.

L.D. TONDIY, I.V. KAS

ABOUT THE STATE OF PHYSIOTHERAPY TODAY: SCHOOLS, TASKS, PROSPECTIVE DEVELOPMENT

The article is devoted to the state of physiotherapy in the Ukraine today, to it's significance in the prophylaxis and to it's prospective development.

Харківська медична академія післядипломної освіти
Центральна клінічна лікарня "Укрзалізниці", м. Харків

Дата поступлення: 03.05. 2009 р.